

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Situationen beträffande de grundläggande och mänskliga rättigheterna i Finland

Människorättsdelegationens
rekommendationer för
regeringsperioden 2019-2023

**Situationen betröffande de grundläggande och
mänskliga rättigheterna i Finland**
- Människorättsdelegationens rekommendationer
för regeringsperioden 2019-2023

Layout: Joonas Tupala

ISBN 978-952-7117-31-6

<https://www.manniskorattsentret.fi/publikationer/>

© Människorättscentret

2019 Helsinki

1 De grundläggande och mänskliga rättigheterna är inte bara värden till pappers	4
2 Människorättsdelegationens ställningstaganden 2016-2018	6
Våld mot kvinnor och våld i hemmet	6
Totalreformen av translagen	6
Asylsökandes rättsskydd	6
3 De grundläggande och mänskliga rättigheterna i beslutsfattandet	7
De grundläggande och mänskliga rättigheterna i statsrådet	7
Tillämpning av forskningsresultat och utvidgning av kunskapsbasen	8
Utveckling av konsekvensbedömningen beträffande lagstiftning och beslutsfattande	9
4 Främjande, uppföljning och övervakning av grundläggande och mänskliga rättigheter	11
Människorättsfostran och information om rättigheter	11
Oberoende strukturer samt uppföljning och övervakning av de grundläggande och mänskliga rättigheterna	12
5 Jämlikhet, ojämställdhet och delaktighet	13
Jämlikhet och jämställdhet i arbetslivet	13
Trakasserier, diskriminering och hatbrott ökar	13
Ökande ekonomisk och samhällelig ojämställdhet	15
Kommunalt självstyre och regional jämlikhet	17
Delaktighet - alla är likvärdiga, alla har samma rättigheter	17
6 Rättigheter för personer med funktionsnedsättning	19
Främjande, skydd och uppföljning av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning	19
Förbättring av den socioekonomiska ställningen för personer med funktionsnedsättning	19
Tillgänglighet och tillgång	20
Delaktighet	20
7 Äldre personers rättigheter	21
Tillgodoseendet av äldre personers rättigheter	21
Rättighetsbaserat förfarande inom servicen för äldre	21
Utveckling av informationen, uppföljningen och övervakningen	22
8 Framtidens teman - här redan idag	23
Utmaningar gällande de grundläggande och mänskliga rättigheterna som digitaliseringen, artificiell intelligens och cybervärlden för med sig	23
Mediafältets förändring - medietolkning, desinformation och falska nyheter	24
Människorättsdelegationens rekommendationer för främjandet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna under regeringsperioden 2019-2023	25

1 De grundläggande och mänskliga rättigheterna är inte bara värden till pappers

De grundläggande och mänskliga rättigheterna har under de senaste åren allt kraftigare ifrågasatts och utmanats både i Finland och internationellt. De kontinuerliga attackerna mot och kritiken av systemet som baserar sig på internationella regler undergräver stabiliteten globalt och hotar värderingar som är viktiga för Finland: mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatsprincipen. Också i Finland har värdegrunden skakats om och de grundläggande och mänskliga rättigheterna har ifrågasatts, när förpliktelserna i internationella avtal om mänskliga rättigheter eller betydelsen av grundläggande rättigheter har kritiserats offentligt.

Positivt är dock att företagen allt påtagligare förbinder sig vid företagsetiska frågor. Företagen i Finland har under de senaste åren fäst större uppmärksamhet vid människorättsfrågor och visat vilja att främja tillgodoseendet av dem både i den egna verksamheten och i samhället i stort.

Kanslicheferna offentliggjorde i början av år 2019 gemensamma riktlinjer beträffande viktiga frågor för Finland under regeringsperioden 2019–2023.¹ I riktlinjerna poängteras att det i den rådande situationen är ännu viktigare än tidigare för Finland att främja mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatsprincipen. Finland bör förbinda sig vid och fungera som initiativtagare inom multilateralt samarbete.

Detta innebär att i allt större omfattning göra sin röst hörd på internationella arenor.

Finland har en ypperlig möjlighet att påverka under ordförandeskapet för Europeiska unionens råd år 2019. Ordförandeskapet infaller under en utmanande tidpunkt, då stora frågor såsom brexit och gemensamma riktlinjer för migrationspolitiken är på agendan. Samtidigt brottas unionen med allvarliga interna problem när det gäller att följa rättsstatsprincipen. Finland bör effektivt utnyttja de möjligheter som ordförandeskapet ger för att stärka de grundläggande och mänskliga rättigheterna inom EU och dess verksamhet.

Finlands ordförandeskap för Europarådets ministerkommitté, som inleddes i november 2018, har erbjudit motsvarande möjlighet att internationellt påverka situationen för de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Att stärka det europeiska systemet för mänskliga rättigheter och rättsstatsprincipen lyftes fram som en central målsättning för det sex månader långa ordförandeskapet.²

Även på nationellt plan krävs kontinuerligt arbetet för att säkerställa att de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses i praktiken. Staten och myndigheterna är skyldiga att i all sin verksamhet främja de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

Människorättscentralen, dess nationella samarbetsorgan människorättsdelegationen

1 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161329/01_19_Mahdollisuudet_Suomelle_VALTOON.pdf?sequence=4&isAllowed=y

2 <https://um.fi/europaradet-finlands-ordforandeskap-2018-2019>

och riksdagens justitieombudsman bildar tillsammans den nationella människorättsinstitutionen (National Human Rights Institution, NHRI).³ Människorättsdelegationen består av representanter för det civila samhället, för forskningen om de grundläggande och mänskliga rättigheterna och för andra aktörer som arbetar för att främja och trygga de grundläggande och mänskliga rättigheterna.⁴ Utgående från sina ställningstaganden och diskussioner har delegationen i den här publikationen samlat centrala och aktuella frågor om de grundläggande och mänskliga rättigheterna samt rekommendationer i anslutning till dem, speciellt med det följande regeringsprogrammet och den följande regeringsperioden i åtanke.

Till exempel bör förhandsbedömningen av de konsekvenser som lagstiftningen, olika myndighetsprojekt samt uppskattningen av inkomster och utgifter för statsbudgeten har för de grundläggande och mänskliga rättigheterna effektivteras under följande regeringsperiod. Rådet för bedömning av lagstiftningen bör i sin verksamhet stärka granskningen av konsekvenserna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Dessutom bör olika myndigheters kompetens att utföra bedömningar utvecklas.

Dessutom bör resurserna, behörigheten och därmed även verksamhetsförutsättningarna för

aktörer som främjar, följer upp och övervakar de grundläggande och mänskliga rättigheterna stärkas. Målsättningen är förnuftig användning av deras resurser och kompetens så att de effektivt kan övervaka tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna och främja jämlikheten mellan medborgarna.

Människors möjlighet att jämlikt delta i samhällets verksamhet är en av demokratins och rättsstatens grundpelare. Möjligheten att delta bör stärkas för alla befolkningsgrupper, men speciellt för olika minoriteter och personer i sårbar ställning. Till exempel bör funktionshindrade garanteras tillgängliga kanaler för deltagande i samhälleliga processer och beslutsfattande.

De missförhållanden som Människorättscentret lyfter fram är inte en uttömmande förteckning, men de är en bra utgångspunkt för att utveckla de grundläggande och mänskliga rättigheterna i Finland. De grundläggande och mänskliga rättigheterna får inte enbart vara värden till pappers. De bör tillgodoses, skyddas och främjas i praktiken.

Tack till människorättsdelegationen för en bra diskussion om de grundläggande och mänskliga rättigheterna i Finland. Tack också till delegationens sekreterare Leena Leikas och experten Susan Villa för utarbetandet och redigeringen av den här publikationen.

Sirpa Rautio

Direktör för Människorättscentret

Ordförande för människorättsdelegationen

3 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/tietoa-meista/kansallinen-ihmisoikeusinstituut/>

4 Människorättsdelegationen har för närvarande 38 medlemmar. Delegationen främjar informationsutbytet mellan olika aktörer och behandlar långtgående och principiellt viktiga frågor i anknytning till de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Direktören för Människorättscentret är ordförande för delegationen. Riksdagens justitieombudsman tillsätter delegationen för fyra år åt gången. <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/tietoa-meista/ihmisoikeusvaltuuskunta/>

2 Människorättsdelegationens ställningstaganden 2016-2018

Människorättsdelegationens tre ställningstaganden under åren 2016-2018 gällde: våld mot kvinnor och våld i hemmet, totalreformen av translagen och asylsökandes rättsskydd. Bristerna i tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna i Finland, som lyftes fram i ställningstagandena, och åtgärderna för att korrigera bristerna är fortfarande aktuella och kräver uppmärksamhet även i fortsättningen.

Våld mot kvinnor och våld i hemmet

I oktober 2018 framhöll Människorättsdelegationen i sitt ställningstagande om verkställandet av Istanbulkonventionen bl.a. bristerna i resursfördelningen och koordineringen beträffande våld mot kvinnor och våld i hemmet.

Arbetet för bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet är fortsättningsvis otillräckligt och lider av resursbrist (3.10.2018)

Totalreformen av translagen

Människorättsdelegationens ställningstagande i slutet av år 2017 påminde regeringen om det brådskande behovet att reformera translagen. Lagens krav på avsaknad av fortplantningsförmåga är en allvarlig kränkning mot de mänskliga rättigheterna.

Människorättsdelegationen kräver en brådskande reform av translagen (13.12.2017)

Asylsökandes rättsskydd

År 2016 betonade Människorättsdelegationen i sitt ställningstagande de skadliga effekterna av det omfattande försvagandet av asylsökandes rättsskydd och speciellt den svåra situationen för minderåriga som kommit ensamma och personer som ansökt om familjeåterförening.

Försämrat rättsskydd för asylsökande bekymrar människorättsdelegationen (22.6.2016)

Rekommendationer

- Finansieringen och koordineringen av arbetet för bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet förbättras.
- Translagen reformeras totalt och kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga stryks ur lagen.
- Rättsskyddet för asylsökande återställs bland annat med avseende på besvärstiderna och tillgången till rättshjälp till den form som rättsskyddet hade före reformen av utlänningslagen år 2016.

3 De grundläggande och mänskliga rättigheterna i beslutsfattandet

De grundläggande och mänskliga rättigheterna i statsrådet

Grundlagen garanterar grundläggande rättigheter för alla personer som befinner sig i Finland. I de grundläggande rättigheterna ingår också de grundläggande rättigheter som Europeiska unionen (EU) erkänt och fastställt bland annat i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna. De mänskliga rättigheterna har tryggats i internationella avtal som är folkrättsligt förpliktande för Finland och som har satts i kraft inomstatligt.

Enligt 22 § i grundlagen är det allmänna skyldigt att trygga och främja att dessa rättigheter tillgodoses. För att förbättra tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna har lösningar föreslagits till exempel i justitieministeriets framtidsöversikt, som publicerades i juni 2018.⁵

Justitieministeriet tillsatte år 2012 (och på nytt år 2015) ett nätverk av kontaktpersoner för mänskliga rättigheter, i vilket en representant från alla ministerier ingår. Också riksdagens justitieombudsmans kansli, justitiekanslersämbetet och Människorättscentralen ingår i nätverket i rollen av experter. Nätverket sammanträder regelbundet för behandling av aktuella frågor om grundläggande och mänskliga rättigheter.

Till nätverkets uppgifter hör bland annat att ge akt på att statsrådets politik beträffande grundläggande och mänskliga rättigheter verkställs i enlighet med riktlinjerna i de dokument om grundläggande och mänskliga rättigheter som statsrådet godkänt, att stärka statsrådets interna koordinering av och dialog om grundläggande och mänskliga rättigheter, att förbereda den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter och följa upp att den verkställs samt att övervaka att människorättskyldigheterna och -förbindelserna verkställs i Finland.

Grundandet av nätverket och många andra förnyelser har främjat att olika förvaltningsområden förbinder sig vid att tillgodose grundläggande och mänskliga rättigheter. Statsrådet har också godkänt den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter, som hittills har utarbetats två gånger (2012⁶ och 2017⁷). I de förnyelser av administrativ, lagstiftningsmässig och annan natur som statsrådet gör, syns trots detta inte främjandet och tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillräckligt. Människo-

6 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/76365>

7 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79277>

5 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160896/14_TUKA_OM_WEB.pdf

rättsdelegationen framhöll dessa utmaningar i sina ställningstaganden redan år 2014 och 2015.⁸

De grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses konkret på individuellt och lokalt plan, men till exempel på det kommunala planet finns inte klara strukturer för koordineringen av arbetet för de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Lokalplanet borde närmare och aktivare än för närvarande utgöra en del av diskussionen om de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Detta skulle stärka det rättighetsbaserade tänkandet i lokalförvaltningen och främja tillgodoseendet av rättigheterna. I fortsättningen bör frågor om grundläggande och mänskliga rättigheter på lokal och regional nivå uppmärksammas mer, speciellt i samband med social- och hälsovårdsreformen.

Rekommendation

- Genom att utvidga koordineringen av de grundläggande och mänskliga rättigheterna samt de strukturer dessa kräver till att gälla också regional- och lokalplanet är det möjligt att främja regional- och lokalförvaltningens åtagande att tillgodose de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

8 Människorättsdelegationen: statsrådet bör säkra de grundläggande och mänskliga rättigheterna i all sin verksamhet (5.10.2015) och Människorättsdelegationen kommenterar regeringsprogrammet: statsrådet bör bland annat utarbeta en handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter (9.9.2014). <https://www.manniskorattscentret.fi/om-oss/manniskorattsdelegationen/manniskorattsdelegationens-utlat/>

Tillämpning av forskningsresultat och utvidgning av kunskapsbasen

Genom att öka tillämpningen av forskningsresultat utvidgas kunskapsbasen som beslutsfattandet baserar sig på, vilket i sin tur förbättrar kvaliteten på och genomslagskraften för beslutsfattandet. Statsrådet bekräftar ärligen en utrednings- och forskningsplan som stöd för sitt beslutsfattande.⁹ När projekten som innefattas i planen väljs ut bör ministerierna i högre grad än för närvarande beakta också forskningsbehov som hänför sig till tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

Förutom genom traditionella forskningsresultat och utredningar stärks kunskapsbasen också genom att utveckla dialogen¹⁰ och öka delaktigheten som stöd för beslutsfattandet. Dialogen gör beslutsprocessen mera transparent, involverande och godtagbar. Människor bjuds in på bred front att påverka förloppet och producera information som stöder beslutsfattandet redan i början av beslutsprocessen. På så sätt kan mera omfattande problemhelheter som anknyter till varandra lösas på en gång och besluten avspeglar människornas behov och verklighet.

För att utveckla den representativa demokratin startade Jubileumsfonden för Finlands självständighet Sitra hösten 2018 projektet Folkstyrets grundrening.¹¹ Målsättningen

9 <https://tietokaytoon.fi/sv/statsradets-utrednings-och-forskningsplan>

10 <https://www.sitra.fi/artikkelit/kohti-dialogista-suomea-dialogin-hyotyja-paatoksenteolle/>

11 <https://www.sitra.fi/sv/%C3%A4mnen/folkstyrets-grundrening/#vad-handlar-det-om>

med projektet, som pågår till sommaren 2021, är att stärka Finlands ställning som innovativt modelland för demokratin. Bland annat med hjälp av digitaliseringen utökas såväl den representativa demokratin funktionsförmåga som medborgarnas möjligheter att mera direkt delta och påverka.

Rekommendationer

- Lagberedningens kunskapsbas stärks genom att kartlägga forskningsbehoven inom området för de grundläggande och mänskliga rättigheterna och finansiera forskningen med statsrådets forskningsmedel.
- Kunskapsbasen stärks också genom att utveckla dialogen och öka möjligheten för olika befolkningsgrupper att delta som stöd för beslutsfattandet.

Utveckling av konsekvensbedömningen beträffande lagstiftning och beslutsfattande

Målsättningen med¹² konsekvensbedömningen är att ta fram information för lagberedare, beslutsfattare och intressegrupper om effekterna och betydelsen av lagstiftning och andra åtgärder som planeras samt om möjligheterna att mildra eventuella skadliga effekter. I konsekvensbedömningen ingår dessutom att följa upp effekterna av genomförda reformer. Bedömningen styrs av statsrådets anvisning för bedömning av konsekvenserna av lagförslag (2008)¹³, enligt vilken uppmärksamhet bör fästas vid det faktiska tillgodoseendet av grundläggande och mänskliga rättigheter.

Anvisningen har kompletterats bland annat med en anvisning om bedömning av språkliga

konsekvenser (2016)¹⁴ och en anvisning om bedömning av konsekvenser för barn (2018)¹⁵. Utgångspunkten är att lagberedarna och de som verkställer åtgärder bär ansvaret för att konsekvensbedömningar utförs och att verkställandet av dem följs upp. Grundläggande och mänskliga rättigheter bör beaktas i bedömningen bland annat i enlighet med avsnittet om grundläggande rättigheter i justitieministeriets anvisning för personer som medverkar i beredningen av författningar.¹⁶

Laggranskningsenheten vid justitieministeriets lagberedningsavdelning¹⁷ granskar lagförslagen som beretts vid ministerierna och andra förslag till förordningar än sådana där ärendet är av ringa allmän betydelse. Enheten har emellertid mindre än tio anställda och det finns knappt om tid för granskning av enskilda lagförslag. Delvis på grund av de knappa resurserna torde bedömningen ofta bli ganska ytlig. Förhandsbedömningen kan bli bristfällig till exempel beträffande de kumulativa och sammanlagda konsekvenserna av ändringarna, vilket kan medföra stora problem för tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Lagberedarnas kunskap om grundläggande och mänskliga rättigheter bör utökas och laggranskningsenhetens resurser justeras.

Under de senaste åren har flera lagstiftningsreformer genomförts, som via budgeteffekterna har haft direkta konsekvenser speciellt på tillgodoseendet av medborgarnas ekonomiska och sociala rättigheter. Alla medborgare har inte jämnt drabbats av konsekvenserna. En del av konsekvenserna och anhopningen av dem har överraskat både dem som drabbats av dem och beslutsfattarna. Av denna orsak skulle det vara särskilt viktigt att såväl

¹² <https://oikeusministerio.fi/sv/konsekvensbedomning-av-forslag-till-lagar-och-andra-forfattningar>

¹³ <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/80031>

¹⁴ <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75595>

¹⁵ <http://www.julkari.fi/handle/10024/136377>

¹⁶ <http://lainkirjoittaja.finlex.fi/>

¹⁷ <https://oikeusministerio.fi/sv/lagberedningsavdelningen>

könskonsekvenserna som de reformer som mera allmänt har konsekvenser för de grundläggande och mänskliga rättigheterna skulle bedömas omsorgsfullt i förskott även med hjälp av samhällsdialog. Dessutom bör de sammanlagda konsekvenserna av ändringarna bedömas och anhopningen av konsekvenserna följas upp. Utöver att anhopningen av konsekvenser uppmärksammas bör efterhandsbedömningen av konsekvenserna effektiveras åtminstone när det gäller de väsentligaste reformerna.

Rådet för bedömning av lagstiftningen grundades år 2015.¹⁸ Till rådets uppgifter hör inte att utföra konsekvensbedömningar, utan rådet bedömer de bedömningar som gjorts beträffande regeringens propositioner och ger utvecklingsförslag för dem. Tills vidare har rådet fokuserat främst på bedömningar av ekonomiska konsekvenser, med också andra bedömningar kan bedömas. Rådet kan ge initiativ för att utveckla lagberedningens kvalitet. Efter att författningar har trätt i kraft kan rådet dessutom klarlägga om konsekvenserna av lagstiftningen stämmer överens med prognoserna. Rådets bedömningar är inte bindande för ministerierna, även om en anteckning om bedömningen och iakttagandet av den görs i regeringens proposition.

Statsrådet utnämnde i början av år 2019 rådet för bedömning av lagstiftningen för en ny treårsperiod. Det är viktigt att utvidga arbetet som under den första perioden fokuserade på ekonomiska frågor till att omfatta bland annat bedömning baserad på de grundläggande och mänskliga rättigheterna med anknytning till jämlikhet och jämställdhet mellan medborgarna.

Rekommendationer

- Lagberedarnas kunskap om grundläggande och mänskliga rättigheter stärks med utbildning.
- Förhandsbedömningen av de konsekvenser som lagstiftningsprojekt, myndighetsprojekt uppskattningen av inkomster och utgifter för statsbudgeten har för de grundläggande och mänskliga rättigheterna effektiveras. Uppmärksamhet fästs speciellt vid anhopningen av negativa konsekvenser.
- Rådet för bedömning av lagstiftningen fäster i sin verksamhet större uppmärksamhet än tidigare vid frågor som gäller de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

---

¹⁸ <https://vnk.fi/sv/radet-for-bedomning-av-lagstiftningen>

4 Främjande, uppföljning och övervakning av grundläggande och mänskliga rättigheter

Människorättsfostran och information om rättigheter

För att de grundläggande och mänskliga rättigheterna ska främjas i samhället är fostran och utbildning om dem¹⁹ nödvändiga. År 2012 antog FN:s medlemsländer enhälligt en deklaration om människorättsfostran.²⁰ Människorättsfostran är all sådan utbildning, fostran och information som strävar efter världsomfattande respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna och sålunda förebygger kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Människorättsfostran förser människor med kunskap, färdigheter och förståelse så att de kan utveckla sina attityder och tillvägagångssätt. Människorättsfostran stärker också en kultur som prioriterar de mänskliga rättigheterna. I detta ingår både att identifiera sina egna och att respektera andras rättigheter.

Begrepp relaterade till människorättsfostran är bland annat demokratifostran, fostran till internationalism, global fostran och medborgarfostran. Skyldigheten att ge människorättsfostran kan indirekt härledas ända till grundlagen. Grundlagen säkerställer att alla har rätt till avgiftsfri grundläggande utbildning och, enligt vad som närmare bestäms genom lag, att alla har lika möjligheter att oavsett medellöshet enligt sin förmåga och sina särskilda behov få även annan än grundläggande utbildning samt utveckla sig själv (16 §).

I grundlagen åläggs myndigheterna även skyldigheten att se till att de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses (22 §). För att kunna tillgodoses rättigheterna är det

nödvändigt att ha kännedom om dem. Den allmänna förpliktelsen att säkerställa tillgodosendandet av rättigheterna innebär till exempel att läroinrättningar måste garantera en trygg och hälsosam inlärningsmiljö och verksamhetskultur.

Enligt lagen om grundläggande utbildning är målet för utbildningen att stöda elevernas utveckling till humana människor och etiskt ansvarskännande samhällsmedlemmar. Utbildningen ska också främja jämställdhet och jämlikhet. Motsvarande författningar finns dessutom i annan lagstiftning som berör utbildningsområdet. Enligt grunderna för den riksomfattande läroplanen för den grundläggande utbildningen ingår de mänskliga rättigheterna i både den förpliktande normbasen och i de värderingar som hela den finländska grundläggande utbildningen bygger på. Grunderna för gymnasiets läroplan och de normer som styr yrkesutbildningen innehåller liknande bestämmelser.

Statsrådet har fäst speciell uppmärksamhet vid fostran om grundläggande och mänskliga rättigheter och dessa utgör ett centralt tema i statsrådets handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter för åren 2017-2019. I handlingsplanens målsättningar ingår till exempel att öka statsrådets kapacitet i ärenden som berör grundläggande och mänskliga rättigheter, att öka asylsökandes kännedom om grundläggande och mänskliga rättigheter samt att stärka det människorättsbaserade perspektivet i finansieringsinstrumenten för utvecklings-samarbetet.²¹

Utöver medborgarna behöver tjänstemän

19 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/ihmisoikeuskoulutus/mita-ihmisoikeuskasvatus-on/>

20 FN:s deklaration om människorättsfostran (fi)

21 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79278/OM_10_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

och anställda på olika nivåer inom förvaltningen och inom olika yrkesbranscher samt frivilligarbetare kunskap om grundläggande och mänskliga rättigheter som stöd för sitt arbete. Utbildningen om mänskliga rättigheter och kunskapen om grundläggande och mänskliga rättigheter bör vara tillgängliga utan hinder. En förutsättning för tryggheten av de grundläggande och mänskliga rättigheterna är att material finns tillgängligt i olika språkversioner (inklusive teckenspråk och lättförståeligt språk) samt i en sådan form att personer med funktionsnedsättning har tillgång till det via sina hjälpmedel.

Rekommendationer

- Mer fostran och utbildning om grundläggande och mänskliga rättigheter ordnas på alla nivåer inom förvaltningen.
- Lättillgänglig information om grundläggande och mänskliga rättigheter tas fram och publiceras på olika språk och anpassas för olika kommunikationsmedel och -sätt.

Oberoende strukturer samt uppföljning och övervakning av de grundläggande och mänskliga rättigheterna

I Finland har den grupp aktörer som främjar, följer upp och övervakar tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna på många sätt utvecklats. Människorättscentret och dess människorättsdelegation, som grundades år 2012, bildar tillsammans med riksdagens justitieombudsmans kansli den nationella människorättsinstitutionen. I samband med reformen av diskrimineringslagen år 2015 inrättades en ny tjänst som diskrimineringsombudsman. Specialombudsmännen (diskrimineringsombudsmannen, jämställdhetsombudsmannen, barnombudsmannen och dataskyddsombudsmannen) samlades under justitieministeriet. Att internationella konventionsförpliktelser (t.ex.

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och det fakultativa protokollet i FN:s konvention mot tortyr) har trätt i kraft har medfört nya specialuppgifter för befintliga aktörer (såsom riksdagens justitieombudsman).

Oberoende av att utvecklingen har gått framåt är strukturerna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna ur medborgarnas synvinkel komplicerade, behörigheterna överlappar ställvis varandra eller det uppstår luckor mellan dem. Även resursfördelningen bör förbättras, eftersom resurserna i många fall är för små i förhållande till uppgifterna. Dessutom har aktörerna blivit tilldelade, eller föreslås bli tilldelade, allt fler uppgifter och tjänster för helt nya aktörer har grundats, såsom tjänsten som underrättelsetillsynsombudsman.

År 2018 tillsatte justitieministeriet en utredare med uppgift att överväga en administrativ sammanslagning av specialombudsmännen²² samt en arbetsgrupp att reda ut och bedöma fördelningen av uppgifterna mellan riksdagens justitieombudsman och statsrådets justitiekansler²³. Det är viktigt att granska strukturerna, behörigheterna och resurserna för dessa och eventuella nya aktörer under nästa regeringsperiod bland annat mot bakgrund av den utredning av aktörer inom grundläggande och mänskliga rättigheter som justitieministeriet gav ut år 2015. Målsättningen bör vara förnuftig användning av resurserna och expertisen samt främjande av jämlikhet mellan medborgarna.

Rekommendation

- Resurserna och behörigheterna för aktörer som främjar, följer upp och övervakar de grundläggande och mänskliga rättigheterna granskas och aktörernas verksamhetsförutsättningar stärks.

22 https://oikeusministerio.fi/sv/artikel/-/asset_publisher/oikeusministerion-yhteydessa-toimivien-valtuuttujen-ja-muiden-itsenaisten-toimijoiden-hallinnollista-yhdistamista-selvitetaan

23 https://oikeusministerio.fi/sv/artikel/-/asset_publisher/tyoryhma-selvittamaan-ylimpien-lailisuusvalvojen-tehtavien-jakoa

5 Jämlikhet, ojämställdhet och delaktighet

Jämlikhet och jämställdhet i arbetslivet

Den nya diskrimineringslagen trädde i kraft från och med början av år 2015 och samtidigt inledde diskrimineringsombudsmannen sitt arbete. Enskilda fall av diskriminering i arbetslivet ingår dock inte i diskrimineringsombudsmannens behörigheter. Detta är problematiskt med tanke på rättsskyddets tillgänglighet men också exceptionellt i jämförelse med praxisen i olika europeiska länder.

Jämställdhetsombudsmannen är den myndighet i Finland som ingriper i diskriminering i arbetet om diskrimineringen är förknippad med jämställdhet mellan kvinnor och män, könsidentitet och könsuttryck. Om diskrimineringen i arbetet har andra grunder ingriper arbetarskyddsmyndigheterna (Regionförvaltningsverken).

Diskrimineringslagen borde reformeras så att diskrimineringsombudsmannen jämsides med arbetarskyddsmyndigheterna (och i tillämpliga delar också jämställdhetsombudsmannen) ges behörighet att bedöma även diskriminering i arbetet. Utvidgningen av diskrimineringsombudsmannens behörigheter är nödvändig för att stärka individens rättsskydd.²⁴

Diskriminering på grund av kön, funktionsnedsättning, etnisk tillhörighet och många andra egenskaper, diskriminering på grund av graviditet, utmaningarna relaterade till lika lön för lika arbete samt fördelningen av familjeledigheterna mellan föräldrarna är fortfarande aktuella frågor när det gäller jämlikhet och jämställdhet i arbetslivet och utbildningssektorn. Diskriminering i arbetslivet leder exempelvis till i fattigdom under pensionsåren speciellt för kvinnor.

²⁴ https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/JulkaisuMeta-tieto/Documents/B_6+2018.pdf

Rekommendation

- Diskrimineringsombudsmannens behörigheter utvidgas till att omfatta diskrimineringsfall i arbetslivet. Dessutom effektiveras förebyggandet av diskriminering i arbetslivet och utbildningen.

Trakasserier, diskriminering och hatbrott ökar

Enligt polisens statistik ökade antalet misstänkta hatbrott baserade på religion eller övertygelse med 58 procent under år 2017.²⁵ Antisemitismen och islamofobin har ökat också i Finland. Att främja allmänbildning och historiekunskaper, att lära känna människor med olika bakgrund, gemensam undervisning i livsåskådning för alla samt allmän religionsundervisning är bara några exempel på hur diskriminering och hatretorik baserade på religion samt hatbrott kan minskas.

I mars 2019 publicerades en rapport om de hatbrott som begåtts under de fem senaste åren i Finland. Enligt rapporten är hudfärgen eller den etniska/nationella bakgrunden det vanligaste motivet för hatbrott. Det därefter vanligaste motivet var religion eller övertygelse och nästan lika många fall var relaterade till sexuell läggning. Enligt rapporten påverkas offret för ett hatbrott under en mycket lång tid och offret behöver vanligtvis hjälp i många former.²⁶

²⁵ https://www.polamk.fi/sv/polamk_informerar/1/0/antalet_hatbrott_har_jamnats_ut_efter_toppen_ar_2015_76111

²⁶ http://www.uskot-resa.fi/ uutiset/raportti_avaa_uhrien_kokemuksia_viharikoksista/?session=54721026

Av de hatbrott som polisen fick kännedom om under år 2017 var andelen brottsanmälningar baserade på funktionsnedsättning 36 procent större jämfört med år 2016. En dryg tredjedel av brotten gällde misshandel och den misstänkta var oftast bekant för offret.²⁷

Speciellt förödmjukelse och hot på webben har blivit allmännare och riktar sig framförallt mot kvinnor. Hatretorik resulterar ofta i en ökad känsla av otrygghet. Många vågar inte heller använda sig av den i grundlagen tryggade rätten till yttrandefrihet, eftersom man är rädd för att utsättas för hatretorik eller hatkampanjer. Gränsen mellan hatretorik och yttrandefrihet är oklar för många, antingen oavsiktligt eller avsiktligt. Också politiker och andra opinionsbildare använder tidvis osakligt språk i offentligheten. Statsrådet tillsatte år 2018 en arbetsgrupp med uppgift att utarbeta förslag för att effektivare få bukt med hatretorik som är straffbar genom strafflagen och trakasserier som är förbjudna enligt lag samt för att främja en diskussionskultur som beaktar andra människor.²⁸

Regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen (2017)²⁹ och språkbarometern (2016)³⁰ visar att språklimatet överlag har försämrats i Finland. Nästan varannan svenskspråkig och var femte finskspråkig har i vardagen upplevt trakasserier eller diskriminering på grund av sitt språk. De som använder teckenspråk upplever att den ekonomiska

situationen har lett till kritik mot kostnaderna för teckenspråkiga tjänster. Det finns just inga forskningsuppgifter om tillgodoseendet av teckenspråkiga personers rättigheter eller om diskriminering av dessa personer.

Också enligt justitieministeriets enkät på dinäsikt.fi har den allmänna inställningen till personer som pratar olika språk blivit negativare. Till exempel upplevde 71 procent av de svenskspråkiga svarande att den allmänna inställningen till personer som pratar andra språk har försämrats. Motsvarande upplevelser hade 41 procent av de finskspråkiga, 45 procent av de samiskspråkiga och 30 procent av de karelskspråkiga svarande samt 38 procent av de svarande som pratar något annat språk. Orsaken till den här situationen bedömdes i svaren på de öppna frågorna i enkäten vara bland annat större fördomar mot olika språkgrupper och hårdare attityder i den språkdiskussion som förs i offentligheten.³¹

Minoritetsgrupperna upplever vanligtvis hatretorik eller trakasserier från majoritetsbefolkningen. Enligt samebarometern (2016)³² har samerna upplevt hatretorik från den egna minoritetsgruppen oftare än andra grupper. Den hatretorik som majoritetsbefolkningen riktar mot samerna har gällt förnekande av samernas rättigheter eller förakt för samekulturen eller de samiska språken. Trakasserier eller hatretorik från den egna minoritetsgruppen gäller ofta upplevelsen av att få sin sameidentitet erkänd eller relationerna mellan samegrupper.

Utöver att romerna utsätts för trakasserier från personer utanför den egna befolkningsgruppen, utsätts de även för kulturrelaterad påtryckning inifrån, vilket begränsar tillgodoseendet av deras grundläggande och mänskliga rättigheter.³³ Utlänningar upplever trakasserier,

27 https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/154780/POLAMK_Rap131_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y

28 https://oikeusministerio.fi/sv/artikel/-/asset_publisher/1410869/laaja-alainen-tyoryhma-pohtimaan-vihapuheen-ja-nettikiusaamisen-vastaisi-toimia

29 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160385/H0917_Regeringens%20berattelse%20om%20tillampningen%20av%20spraklagstiftningen%202017_net.pdf?sequence=1&isAllowed=y

30 https://oikeusministerio.fi/documents/1410853/4734397/Sprakbarometern2016_sammanfattning140916.pdf/04a4a2ae-69a4-45c9-81a2-462a6eadbc13/Sprakbarometern2016_sammanfattning140916.pdf.pdf

31 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160385/H0917_Regeringens%20berattelse%20om%20tillampningen%20av%20spraklagstiftningen%202017_net.pdf?sequence=1&isAllowed=y

32 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/78941>

33 https://www.syrjinta.fi/documents/10181/10850/54368_romanitutkimus-tiivistelma_swe_final.pdf/838003a9-82f5-4c58-850d-cc5aebf23bcf

hatretorik och till och med hatbrott anmärkningsvärt oftare än representanter för den inhemska befolkningen. Den andra enkäten om minoriteter och diskriminering i Europeiska unionen (EU-MIDIS II), som EU:s byrå för grundläggande rättigheter utförde år 2017, lyfter fram detta faktum speciellt för Finlands del.³⁴

Rekommendationer

- Nya metoder tas fram för att bekämpa hatbrott baserade på antisemitism och islamofobi och de förslag som statsrådets arbetsgrupp för hatretorik har lagt fram genomförs i bred skala.
- Åtgärder för att förbättra det allmänna språkklimatet vidtas och minoriteternas och minoritetsspråkens synlighet i samhället stärks. Speciell uppmärksamhet bör fästas vid det svenska språkets ställning som nationalspråk.

Ökande ekonomisk och samhällelig ojämställdhet

Finland har förbundit sig vid åtagandena i FN:s internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-konventionen). Konventionen innehåller rättigheter förknippade bland annat med arbete och arbetsförhållanden, hälsa, boende, näringsintag, utbildning och kultur. Även Europarådets förnyade sociala stadga förpliktar Finland att trygga och främja sociala rättigheter. Finland har upprepade gånger fått anmärkningar av Europeiska kommittén för sociala rättigheter om att nivån på grundskyddet är för låg.³⁵

Fattigdomen bland barnfamiljer har redan under många år varit ett växande problem i Finland. Över 12 procent av de finländska barnen lever i fattigdom. Fattigdom som upplevts som barn har samband med låg utbildningsnivå och psykiska problem samt bristande välstånd jämfört med hela befolkningen i vuxen ålder.

Fattigdomen i barnfamiljer är ofta förknippad med låg inkomstnivå hos arbetande föräldrar, med ensamföräldraskap eller med en förälders arbetsoförmögenhet och speciellt i huvudstadsregionen med höga bostadskostnader. Brister i välståndet och resurserna som går i arv från generation till generation är ett omfattande samhällsproblem, som inte har getts tillräcklig uppmärksamhet.³⁶ Problemet är allmäneuropeiskt, vilket framgår av utredningen som EU:s byrå för grundläggande rättigheter gav ut 2018.³⁷

Nedskärningarna i socialskyddet och arbetslöshetsskyddet berör alla befolkningsgrupper, men de har speciellt påverkat levnadsstandarden för barnfamiljer, personer med funktionsnedsättning och pensionärer. Problemen hopar sig dessutom ofta för dessa befolkningsgrupper. Hälsovårdsavgifter och självriskandelarna för dem har höjts på samma gång som det har gjorts nedskärningar, vilket har resulterat i en ond cirkel av utsökning för många låginkomstagare. Låginkomstagare eller personer som ofta är sjuka måste därför ofta välja mellan utgifter för hälsovård, mediciner, mat och andra nödvändigheter, vilket kan leda till att de kostnader som sjukdomarna ger upphov till mångdubblas för att vården fördröjs.

Också situationen inom barnskyddet har försvärats, vilket för sin del leder till ojämlikhet mellan barn och unga. År 2017 var nästan 18 000 barn och unga placerade utanför hemmet. Av dessa barn var nästan 60 procent omhändertagna. Ungefär 56 000 barn och unga var klienter inom öppenvården inom barnskyddet.³⁸ Barn placeras ofta utanför hemmet på grund av att mentalvårdtjänster inte har kunnat ordnas för barnet på annat sätt.³⁹

36 <http://www.vaestoliitto.fi/?x27375=6804543>

37 <http://fra.europa.eu/en/press-release/2018/help-end-child-poverty-plaguing-europe>

38 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136409/Tr17_18_LASU.pdf?sequence=5

39 https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Lastensuojelun%20kuntakyselyn%20keskeisimm%C3%A4t%20tulokset%20_raportti%201022018_LIITE_.pdf

34 <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/eumidis-ii-main-results>

35 <http://www.julkari.fi/handle/10024/137711>

Socialarbetarna och socialhandledarna har inte tillräckliga möjligheter att träffa barn som befinner sig i barnskyddsprocesser.⁴⁰ Det råder resursbrist i socialväsendet och de anställda har en orimlig arbetsbörda, och därför är tillsynen över verksamheten vid platser för vård utom hemmet svår att genomföra. Placerade barns lagstadgade rätt till personligt samtal med den egna socialarbetaren tillgodoses inte alltid i praktiken.⁴¹ Tillgodosendandet av rätten till eftervård efter avslutat barnskydd varierar kommunvis.⁴² Den höga personalomsättningen inom familjetjänsterna är ett stort problem för klienterna. De förebyggande tjänsterna fungerar inte alltid och situationerna utvecklas lätt till kriser. Dessutom hörs inte barnens åsikter och önskemål tillräckligt. Myndigheternas helhetsansvar och koordinering är slumpmässiga och servicesystemets komplexitet tröttrar ut familjerna till barn med funktionsnedsättning och kroniska sjukdomar.⁴³

Bland andra biträdande justitiekanslern har utgående från sina inspektioner konstaterat att övervakningen av barnskyddet måste utvecklas. Utbudet av tjänster inom barnskyddet har kraftigt vuxit och blivit mångsidigare under de senaste decennierna. Privatföretagens andel av de aktörer som driver barnskyddsanstalter var mindre än en fjärdedel (23 %) år 1988. Nu är deras andel ungefär 80 procent.⁴⁴ Samtidigt har egenkontroller för serviceproducenterna allt oftare tagits i bruk jämsides med myndighetstillsynen över anstalterna. Enligt regionförvaltningsverken blir planerna för egenkontroll

ofta en administrativ nödvändighet istället för egentlig egenkontroll. Tillsynen sker dessutom på ett reaktivt sätt så att missförhållanden åtgärdas först när de uppstår. I fortsättningen borde myndighetstillsynen utvecklas mot att bli mera förutseende och förebyggande.⁴⁵

Ungefär fem procent av de unga i åldersklassen 15–29 år är marginaliserade, och av dem är två tredjedelar män.⁴⁶ Speciellt marginaliseringen av unga män ökar och även om riskfallen identifieras lyckas inte handledningen av dessa personer till den service som finns att tillgå tillräckligt bra.

Rekommendationer

- Alla garanteras en tillräcklig utkomst genom att nivån på grundskyddet höjs.
- Fattigdomen bland barnfamiljer reduceras bland annat genom att kritiskt granska de ackumulerade effekterna av nedskärningarna i social- och arbetslöshetsunderstödet för barnfamiljer samt genom att ta fram korrigeringsåtgärder.
- Omedelbara åtgärder vidtas för att säkra att personalen är tillräckligt stor och håller god kvalitet.
- Tillsynen över barnskyddet utvecklas från att vara reaktiv mot att bli mera förutseende och förebyggande.
- Barn och unga i hela landet garanteras tillräckliga mentalvårdstjänster (också när det gäller förebyggande åtgärder). Handledningen av unga som löper risk att marginaliseras främjas, så att de utnyttjar den service som finns att tillgå.

40 https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/mitakuuluulastensuojelu2_19.8.pdf

41 <https://www.oikeusasiamies.fi/sv/web/guest/-/so-siaalityontekijoiden-kohtuuton-tyotaakka-vaarantaa-sijaishuollon-valvonnan-ja-kodin-ulkopuolelle-sijoitetun-lapsen-oikeuksien-toteutumisen>

42 https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/jalkihuolto_kannanotto_12_10klo14_.pdf

43 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74483/Toimiva%20lastensuojelu%20loppuraportti_final_19062013.pdf?sequence=1&isAllowed=y

44 <https://thl.fi/fi/-/lastensuojelun-laitoksista-valtaosa-on-jo-yksityisia-yrityksia>

45 <https://www.okv.fi/fi/tiedotteet-ja-puheenvuoro/491/tarkastukset-kertoivat-karusta-arjesta-rakenteelliset-ongelmat-lastensuojelun-uhkana/>

46 <https://thl.fi/en/web/sukupuolten-tasa-arvo/hyvinvointi/hyvinvointi-ja-terveyserot/syrjailyminen>

Kommunalt självstyre och regional jämlikhet

I samband med social- och hälsovårdsreformen, som pågått länge, bör speciell uppmärksamhet fästas vid att de grundläggande och mänskliga rättigheterna tryggas i den föränderliga situationen. Till exempel tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna och garantin för rätten att använda sitt eget språk är frågor som kommer att vara centrala i samband med reformerna.

Enligt grundlagen och jämlikhetsprincipen måste tjänster vara tillgängliga också på glesbebyggda områden inom rimligt avstånd från bosättningarna. Sådana tjänster är framförallt hälso- och sjukvårdstjänster, socialtjänster och tjänster förknippade med allmän säkerhet, såsom polis och brandkår. Fungerande kollektivtrafik och andra transporttjänster är en del av servicehelheten.

Till exempel erbjuder kommunerna tjänster och stödverksamhet för personer som har utsatts för våld i nära relationer på väldigt varierande sätt i olika delar av Finland. På många håll finns inte tillräcklig specialkompetens och helhetsansvaret för tjänsterna saknas. Det finns inte heller skyddshem på alla områden och utbudet av tjänster för personer med olika språklig och kulturell bakgrund varierar. Därför behövs fungerande och permanenta strukturer för förebyggande av våld i nära relationer. Av denna orsak tillsatte regeringen en utredning i november 2018 om organiseringen av arbetet mot våld i nära relationer i den kommande social- och hälsovårdsstrukturen.⁴⁷

Utöver organiseringen av tjänste- och stödverksamheten borde man kraftigare än tidigare ingripa i våld mot kvinnor med hjälp av lagstiftningen. Till exempel bör lagstiftningen som gäller sexualbrott ses över i sin helhet och reformeras så att avsaknad av samtycke uppfyller kännetecknen för våldtäkt.

Efter att social- och hälsovårdsreformen har genomförts bör man genom statsstyrning trygga tillgodoseendet av grundläggande rättigheter för alla och kundorienterad samordning av tjänsterna. Målsättningen bör vara att främja jämlikheten mellan medborgarna med hjälp av statligt finansierade tjänster. Jämlika tjänster bör garanteras mellan och inom olika områden liksom också mellan och inom olika befolkningsgrupper.

Rekommendationer

- Jämlik tillgång till tjänster för medborgarna speciellt på glesbygden främjas.
- Tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna och möjligheten att använda sitt eget språk i samband med social- och hälsovårdsreformen tryggas. Speciell uppmärksamhet bör fästas vid det svenska språkets ställning som nationalspråk.
- Tjänsterna för personer som utsatts för våld i nära relationer utvecklas och tillräcklig specialkompetens garanteras i olika delar av Finland.
- Ingripandet i våld mot kvinnor sker också lagstiftningsvägen bland annat så att lagstiftningen som gäller sexualbrott reformeras.

Delaktighet - alla är likvärdiga, alla har samma rättigheter

Enligt grundlagen gäller de grundläggande och mänskliga rättigheterna alla på ett jämlikt sätt. Rättigheterna tillgodoses dock inte på samma sätt för alla. Alla är inte, eller upplever sig inte vara delaktiga i samhället eller upplever sig inte få delta i samhället på lika grunder.

Samerna i egenskap av urfolk, romerna, teckenspråkiga och andra grupper har särskild rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur.

⁴⁷ https://stm.fi/sv/artikeln/-/asset_publisher/ministerit-mykkanen-ja-saarikko-haluavat-tehostaa-lahisuhdevakivallan-ehkaisemista?fbclid=IwAR0vixla0Nx5C4oVU9FTDtA6wPy4zETxIbmiwxFm15ALL5RFY7kJV6MxwaE

Samernas självstyre och delaktighet i ärenden som berör deras språk och kultur måste stärkas inom samernas hembygdsområde. Samerna bör effektivt, reellt och vid rätt tidpunkt kunna påverka beslutsfattandet som berör dem, bland annat beträffande markanvändningen i anslutning till den traditionella renskötseln och det traditionella levnadssättet, beträffande nyttjandet av naturresurser och beträffande sådan verksamhet som inverkar på näringsgrenarna. Samtidigt bör principen om fritt informerat förhandssamtycke (Free, prior and informed consent, FPIC) tillgodoses. Lagstiftningen som hänför sig till samernas självstyre bör i högre grad än tidigare utvecklas i samarbete med samerna.

Trots teckenspråkslagen som trädde i kraft år 2015 är kännedomen om teckenspråkiga fortfarande svag och speciellt det finlandssvenska teckenspråket är utrotningshotat. Också den form av romani som pratas i Finland är utrotningshotad.⁴⁸

Samhällets medlemmar måste ha möjlighet att delta i samhällets processer genom dialog och olika former av deltagande. För närvarande finns det brister i delaktigheten och tillgodoseendet av rättigheterna att delta när det gäller barn, unga, äldre, personer med funktionsnedsättning och minoriteter. Möjligheter att delta i och påverka samhällliga processer erbjuds till exempel via olika webbplatser inom förvaltningen, såsom dinarsikt.fi, utlatande.fi, invanarinitiativ.fi och medborgarinitiativ.fi. Dessa länkades förtjänstfullt tillsammans med andra webbplatser för påverkan till webbplatsen demokrati.fi i slutet av år 2018. Webbplatserna bör i fortsättningen utvecklas så att det via dem skulle gå att få förstahandsinformation om problem som medborgarna har upplevt angående de grundläggande och mänskliga rättigheterna och hitta nya, innovativa och användningsbara lösningar för beslutsfattarna.

EU:s byrå för grundläggande rättigheter genomförde åren 2017-2018 undersökningen Fundamental Rights Survey, som granskar tillgodoseendet av de grundläggande rättigheterna i alla EU-länder. Syftet med barometern för de grundläggande rättigheterna, som kommer att genomföras för första gången i Finland år 2019, är att komplettera undersökningen med ett slumpmässigt urval i olika befolkningsgrupper. Befolkningsgrupperna som har valts ut är tre språkgrupper (svenska, ryska och arabiska) samt personer med funktionsnedsättning. Syftet med barometern är att ta reda på ovan nämnda gruppers synpunkter på, upplevelser av och medvetenhet om de grundläggande och mänskliga rättigheterna och tillgodoseendet av dem i Finland.⁴⁹

Utöver processerna krävs sådan utveckling av verksamhetskulturen i det finländska samhället att också de svagaste får sin röst hörd och att alla skulle ha möjlighet att påverka beslutsfattandet som berör dem om de så önskar. Också utlänningars möjligheter att delta i samhällets verksamhet måste förbättras. Rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och för olika minoriteter borde stärkas genom att höra dem som individer.

Rekommendationer

- Samernas självbestämmanderätt och reella möjligheter att påverka beslutsfattandet förbättras så att principen om fritt informerat förhandssamtycke respekteras.
- Möjligheterna för olika grupper att bevara sitt språk och sin kultur effektivteras och uppföljningen av att teckenspråkslagen iakttas utvecklas.
- Samhällets processer för deltagande och verksamhetskulturer med utrymme för inflytande stärks.

⁴⁸ https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160385/H0917_Regeringens%20berattelse%20om%20tillampningen%20av%20spraklagstiftningen%202017_net.pdf?sequence=1&isAllowed=y

⁴⁹ <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM040:00/2018>

6 Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Främjande, skydd och uppföljning av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning

Den finländska människorättsinstitutionen (Människorättscentret, människorättsdelegationen och riksdagens justitieombudsman) har anvisats den lagstadgade uppgiften att främja, skydda och följa upp att FN:s konvention om rättigheterna för personer med funktionsnedsättning (CRPD)⁵⁰ verkställs.

Under människorättsdelegationen finns den permanenta sektionen människorättskommittén för personer med funktionsnedsättning (VIOK).⁵¹ VIOK kan lägga fram förslag och framföra sina åsikter till riksdagens justitieombudsman och Människorättscentret om hur dessa kan förbättra tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och sköta uppgifter i anslutning till verkställandet av konventionen.

Förbättring av den socioekonomiska ställningen för personer med funktionsnedsättning

Personer med funktionsnedsättning har ofta sämre utbildning, sysselsättningssituation och utkomst och som resultat av dessa lägre förmögenhetsnivå än andra.⁵² Resurser bör styras till stödet för utbildning av personer med funktionsnedsättning så att dessa personer jämlikt med andra kan genomgå till exempel studier som leder till ett yrke. Dessutom behövs åtgärder som förbättrar sysselsättningen hos

personer med funktionsnedsättning. Bättre utkomst främjar delaktigheten i samhället och förebygger marginalisering. Arbete, inte pension, borde vara den främsta inkomstkällan för personer med funktionsnedsättning. Av personer med utvecklingsstörning har bara en bråkdel avlönat arbete. Många deltar i arbetsverksamhet (bl.a. öppen arbetsverksamhet, daglig verksamhet eller motsvarande).⁵³

Då socialskyddslagstiftningen reformeras bör man beakta att speciellt personer med funktionsnedsättning är tvungna att betala flera olika slags klientavgifter. Mängden tjänster och förnödenheter som dessa personer själva måste betala har ökat, samtidigt som priserna har stigit. Till exempel självriskandelarna för resor relaterade till rehabilitering och hälsovård har på fem år blivit mer än tre gånger så stora. Socialskyddet bör vara flexiblare så att personer med funktionsnedsättningar skulle ha bättre möjligheter till exempel till deltidsarbete. Möjligheterna att lämna pensionen vilande borde vara flexiblare än nu.

Rekommendationer

- De ackumulerade effekterna av klientavgifter och självriskandelar för personer med funktionsnedsättning utreds med avseende på dessa personers socioekonomiska ställning. De negativa effekterna av avgifterna och självriskandelarna minskas.
- Utbildningsnivån och möjligheterna att delta i arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning förbättras med olika metoder.

50 <https://verneri.net/yleis/ykn-vammaissopimus>

51 <https://www.manniskorattscentret.fi/rattigheter-for-personer-med-fun/manniskorattscentrets-arbete/manniskorattskommitten-for-perso/>

52 <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eri-arvoisuus/vahemmistot/vammaisuus>

53 <https://verneri.net/yleis/tyo>

Tillgänglighet och tillgång

Tillgänglighet och tillgång är centrala förutsättningar för att tillgodose rättigheterna för personer med funktionshinder. Försummelser i tillgängligheten och tillgången är diskriminering.⁵⁴ Tillgängligheten och tillgången till tjänster och system bör främjas långsiktigt och i bred skala för att personer med funktionsnedsättning ska ha samma möjligheter som andra att vara delaktiga i samhället. Uppmärksamhet bör speciellt fästas vid problem relaterade till genomförandet av förpliktelse om tillgänglighet och tillgång i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Vid behov bör regleringen som gäller tillgängligheten och tillgången bedömas på nytt.

Finland bör också med större ambition än hittills stöda den europeiska tillgänglighetslagstiftningen. I samband med reformer bör det säkerställas att åtminstone den nivå som uppnåtts nationellt bevaras i fråga om tillgänglighet och tillgång.

Rekommendationer

- Tillgänglighet och tillgång främjas i bred skala på alla delområden i samhället.
- Den europeiska tillgänglighetslagstiftningen stöds med större ambition än för närvarande.

Delaktighet

I samarbete med organisationerna för personer med funktionsnedsättning bör det redas ut hur förpliktelserna om inkludering i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (artikel 4.3 i CRPD⁵⁵) kan förverkligas i praktiken på nationell nivå, också med tanke på barn med funktionsnedsättning. Personer med funktionsnedsättning har en mycket svag ställning när det gäller möjligheten att ordna de egna tjänsterna. Situationen bör förbättras, speciellt när tjänster konkurrensutsätts, eftersom personer med funktionsnedsättning inte har möjlighet att påverka tjänster som skaffats via konkurrensutsättning. Rättskyddet och partsställningen för personer med funktionsnedsättning bör tryggas i alla marknadsbaserade tjänster.

Rekommendationer

- Nya verksamhetsformer utvecklas, som gör det möjligt att på ett heltäckande sätt involvera personer med funktionsnedsättning, även barn, i samhällsdiskussionen och det samhälleliga beslutsfattandet.
- Partsställningen för personer med funktionshinder stärks med avseende på tjänster för funktionshindrade, inklusive marknadsbaserade tjänster.

54 <https://www.syrjinta.fi/web/SV/funktionshinderutredning>

55 "I utformningen och genomförandet av lagstiftning och riktlinjer för att genomföra denna konvention och i andra beslutsfattande processer angående frågor som berör personer med funktionsnedsättning ska konventionsstaterna nära samråda med och aktivt involvera personer med funktionsnedsättning, inklusive barn med funktionsnedsättning, genom de organisationer som företräder dem". https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_sv_net.pdf

7 Äldre personers rättigheter

Tillgodoseendet av äldre personers rättigheter

De allvarliga brister i förhållandena för och bemötandet av äldre personer till exempel i vårdhem i olika delar av landet har i början av år 2019 väckt mycket diskussion och oro i offentligheten. Enligt riksdagens justitieombudsman har det redan tidigare funnits många problem när det gäller att tillgodose de grundläggande och mänskliga rättigheterna för äldre personer. Det förekommer brister bland annat i fråga om näringsintaget, hygien, blöjbyten och utevistelser i vårdhem och servicehus för äldre personer. Inskränkningen av självbestämmanderätten i vården av äldre personer borde grundas på lag, men den nödvändiga författningsgrunden saknas fortfarande.⁵⁶

Äldre personer har inte nödvändigtvis tillgång till boendeservice, trots att de inte längre skulle klara sig i sitt eget hem ens med stöd av olika tjänster. Myndigheterna fattar inte alltid förvaltningsbeslut om serviceboende, vilket innebär att äldre personers rättsskydd inte tillgodoses därför att de inte kan söka ändring i besluten. Samtidigt förekommer brister i den service för äldre som ordnas i hemmet till exempel beträffande säkerheten samt möjlig-

heten till utevistelse och möjligheten att sköta ärenden.⁵⁷

Enligt den enkät som Institutet för välfärd och hälsa har utfört satsas det mindre än tidigare på verksamhet för äldre personer som främjar välbefinnande och hälsa. Dessutom orsakar den otillräckliga hemvården problem och tillgång till service nattetid finns inte nödvändigtvis. Dessutom har tillgången till specialkompetens inom servicen för äldre personer försämrats jämfört med tidigare, många grupper som är i behov av särskilt stöd tilldelas inte tjänster lika ofta som tidigare och anslagen för att stöda den äldre befolkningens funktionsförmåga har blivit mindre.⁵⁸

Rättighetsbaserat förfarande inom servicen för äldre

Tryggandet av äldre personers rättigheter bör på ett övergripande och långsiktigt sätt betraktas som en del av skyddet, övervakningen och främjandet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Äldre personer har rätt till ett värdigt liv och jämlika tjänster. De grundläggande och mänskliga rättigheterna förändras

⁵⁶ <https://www.oikeusiamies.fi/documents/20184/40544/2017-sv/397ab03eb0c7-4ced-a8f3-f794186a0087>

⁵⁷ <https://www.oikeusiamies.fi/documents/20184/40544/2017-sv/397ab03eb0c7-4ced-a8f3-f794186a0087>

⁵⁸ <https://thl.fi/fi/web/ikaantyminen/toimivat-vanhuspalvelut/vanhuspalvelujen-tila>

inte när människan åldras, men i praktiken försvagas tillgodoseendet av rättigheterna med stigande ålder.

Många lagar och rekommendationer fastställer och styr servicen för äldre personer⁵⁹. Den senaste kvalitetsrekommendationen för utvecklingen av servicen för äldre gavs ut år 2017 och den är i kraft till utgången av år 2019.⁶⁰ Syftet med social- och hälsovårdsministeriets och Finlands Kommunförbunds rekommendation är att stöda verkställandet av äldreomsorgslagen. Utgående från en anteckning i regeringsprogrammet gjordes en precisering i ramförhandlingarna i april 2017 om att inbesparingar i den offentliga ekonomin på ungefär 33,5 miljoner euro fram till slutet av år 2019 eftersträvas med hjälp av kvalitetsrekommendationen.⁶¹ Bland annat främjandet av klienternas hälsa och funktionsförmåga, servicehandledningen, kvaliteten och utnyttjandet av tekniska lösningar är teman som ingår i kvalitetsrekommendationen.

I februari offentliggjorde social- och hälsovårdsministeriet ett separat program med 25 åtgärder för att säkerställa kvaliteten på servicen för äldre. Bland annat förbinder man sig vid att snabbt stärka tillsynsmyndigheternas resurser, att i lagstiftningen som gäller serviceproducenterna lägga till en kännbar sanktion för upprepade försummelser, att göra kvalitetsrekommendationerna som gäller äldre personer mera konkreta och att fortsätta den samhälleliga värdediskussionen om äldreomsorgen på beslutsfattarnivå.⁶²

59 <https://thl.fi/sv/web/aldre/fungerande-aldreomsorg/lagar-och-rekommendationer-om-aldreomsorgen>

60 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80133/07_2017_Laatusuositusjulkaisu_sv_kansilla.pdf?sequence=1&isAllowed=y

61 <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2012/20120980>

62 <https://stm.fi/documents/1271139/12039326/25+toimenpidettä+vanhusten+asumispalvelujen+parantamiseksi/6f6a6c42-db2f-604d-d234-e9858e639093/25+toimenpidettä+vanhusten+asumispalvelujen+parantamiseksi.pdf>

Utveckling av informationen, uppföljningen och övervakningen

Det behövs fortfarande mer information om tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna för äldre och om hur främjandet av rättigheterna kan utvecklas. Dessutom bör den information som redan finns sammanställas. Också inspektionerna av enheter för serviceboende för äldre bör intensifieras jämfört med nuläget.

Riksdagens justitieombudsmans kansli och Människorättscentret beviljades anslag för år 2019 av riksdagen för övervakning och främjande av äldre personers rättigheter. Med tilläggsanslaget stärker riksdagens ombudsmans kansli bland annat tillsynen över och inspektionerna av serviceboenden. Under år 2019 riktar Människorättscentret resurser i samarbete med riksdagens ombudsmans kansli till främjandet av äldre personers rättigheter. Bland annat sammanställer centret också tillsammans med sina samarbetspartner ett faktaunderlag om tillgodoseendet av äldre personers rättigheter, stärker samarbetet och koordineringen mellan aktörerna inom sektorn och främjar företagsansvaret i frågor som berör äldre personers rättigheter.

Rekommendationer

- Äldre personers rätt till ett värdigt liv och jämlika tjänster tryggas.
- Främjandet av äldre personers rättigheter och övervakningen av tillgodoseendet av dem stärks fortsättningsvis.
- Finansieringen som har beviljats riksdagens justitieombudsman och Människorättscentret för övervakningen och främjandet av äldres rättigheter tryggas också i fortsättningen.

8 Framtidens teman - här redan idag

Utmaningar gällande de grundläggande och mänskliga rättigheterna som digitaliseringen, artificiell intelligens och cybervärlden för med sig

Samhället digitaliseras i snabb takt. Digitaliseringen har klara fördelar och dimensioner som ökar produktiviteten, men den är också förknippad med utmaningar relaterade till olika användargrupperns grundläggande och mänskliga rättigheter. Därför måste uppmärksamhet fästas vid tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna i samband med digitaliseringen i allmänhet och speciellt med tanke på tillgänglighetens och tillgångens olika dimensioner för alla användargrupper. Vid sidan om frågor som gäller tillgängligheten och tillgången inverkar den digitala klyftan med sina många dimensioner på jämlikheten mellan medborgarna.

Den tilltagande digitaliseringen av samhället leder till att jämlik tillgång för alla medborgare till samhällets tjänster, förmåner och förpliktelser blir en utmaning. Vem som bär ansvaret för jämlikheten mellan medborgarna och hur den digitala klyftan kan minskas borde i allt högre grad begrundas.

Utöver digitaliseringen blir artificiell intelligens, robotik, maskininlärning och algoritmer inklusive deras tillämpningsmöjligheter allt vardagligare.⁶³ Utöver fördelarna som dessa för med sig finns det oro för nackdelarna, som med

avseende på de grundläggande och mänskliga rättigheterna är informationssäkerheten, data-skyddet och skyddet för privatlivet. Dessa bör allt mera uppmärksammas.⁶⁴

Cyberattacker, sabotageprogram, s.k. Denial of Service-attacker och olika former av informationspåverkan ökar kontinuerligt i och med ökande digitalisering. Lagstiftningen och verksamhetsmiljön måste utvecklas för att säkra samhällets funktionsförmåga, bekämpa brottslighet och fylla säkerhetsmyndigheternas under rättelsebehov. Det blir nödvändigt att med hjälp av under rättelselagstiftningen⁶⁵ ingripa till exempel i skyddet för medborgarnas privatliv och skyddet för privata meddelanden. Därför är det viktigt att inskränkningarna gällande under rättelseverksamheten noggrant har definierats i lagen och att övervakningen av medborgarnas rättsskydd är oberoende, transparent och effektiv.

Europarådet offentliggjorde i slutet av år 2018 en etisk stadga om användningen av artificiell intelligens inom rättsväsendet. I början av år 2019 antog rådet en deklaration som mera allmänt behandlar möjligheterna till manipulativ användning av algoritmer. I deklarationen uppmanas medlemsländerna att motarbeta risken att individer inte fritt kan bilda

⁶³ <https://vm.fi/tietopoliittinen-selonteko>

⁶⁴ <https://fra.europa.eu/en/theme/information-society-privacy-and-data-protection>

⁶⁵ https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/tiedustelulait.aspx

åsikter, inte kan fatta självständiga beslut och kan utsättas för manipulation, som den tekniska utvecklingen ger upphov till.⁶⁶ Som ordförande för Europeiska unionens råd ordnade Finland i februari 2019 en konferens med fokus på artificiell intelligens och mänskliga rättigheter. Den centrala slutsatsen var att det behövs mer forskning om den artificiella intelligensens människorättsdimensioner och beträffande utvecklingen av artificiell intelligens behövs större transparens och samarbete mellan intressgrupper.⁶⁷

Rekommendationer

- Tillgängligheten, tillgången och jämlikheten beaktas med större effektivitet i digitaliseringsprojekten.
- I samband med digitaliseringen, liksom också när ny teknik tas i bruk och utnyttjas, tryggas informationssäkerheten, dataskyddet och skyddet för privatlivet.

Mediafältets förändring - medietolkning, desinformation och falska nyheter

Yttrandefriheten är en grundläggande rättighet som tillkommer alla och som utgör en grundpelare i en demokratisk rättsstat. Den är en förutsättning för öppet beslutsfattande och den ökar tillförlitligheten i samhället. En väsentlig del av yttrandefriheten, utöver åsiktsfriheten, är allmänhetens rätt att få information.

Mediafältet är numera allt mera mångfacetterat och information förmedlas i allt högre grad via många olika kanaler inom sociala medier och andra kanaler som fungerar på webben. Informationsförmedlingen är inte längre enbart i händerna på ansvarsfulla medier och

medier som iakttar de journalistregler⁶⁸ som Opinionsnämnden för massmedier har utarbetat. Detta försvårar å ena sidan kontrollen av informationskällorna och å andra sidan har ansvars- och tillsynsfrågorna som hänför sig till informationsförmedlingen blivit mera komplicerade. Desinformation som uppmuntrar till hatretorik och radikalisering sprids framförallt på sociala medier.

I det mångfacetterade mediefältet och ett samhälle som översvämmas av information är därför källkritik, medietolkning och mediekunskap allt viktigare medborgarfärdigheter. Att kunna särskilja tillförlitlig information från otillförlitlig och att förhålla sig kritiskt till olika källor och informationen de innehåller är nödvändigt. I det här arbetet har Rundradion, som finansieras med skattemedel, en central roll i enlighet med de etiska anvisningarna för programverksamheten och innehållen samt i enlighet med andra riktlinjer om ansvarsfrågor.⁶⁹ Mer utbildning om media och informationsförmedling behövs också.⁷⁰ Vårdnadshavares och fostrares ansvar ökar också i betydelse då allt yngre barn använder och producerar information på webben och på sociala medier. Vilket ansvar administratörer av plattformar och webbplatser har när det gäller övertramp och informationskvaliteten är inte alltid klart för alla parter. Administratörens identitet kan också vara okänd, eller också bär administratören inte sitt ansvar.

Rekommendation

- Medietolkningen och källkritiken utvecklas och mera utbildning i anknytning till dem ordnas.

⁶⁶ https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectid=090000168092dd4b

⁶⁷ <https://www.coe.int/en/web/portal/-/artificial-intelligence-helsinki-conference-conclusions>

⁶⁸ <https://www.jns.fi/sv/journalistreglerna/>

⁶⁹ <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/11/20/ysten-ohjelmatoiminnan-ja-sisaltojen-eettiset-ohjeet>

⁷⁰ <http://www.koulukino.fi/disinformatio-vihapuhe-ja-mediakasvatuksen-keinot-hanke>

Människorättsdelegationens rekommendationer för främjandet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna under regeringsperioden 2019-2023

Människorättsdelegationens ställningstaganden (2016-2018)

- Finansieringen och koordineringen av arbetet för bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet förbättras.
- Translagen reformeras totalt och kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga stryks ur lagen.
- Rättsskyddet för asylsökande återställs bland annat med avseende på besvärstiderna och tillgången till rättshjälp till den form som rättsskyddet hade före reformen av utlänningslagen år 2016.

De grundläggande och mänskliga rättigheterna i beslutsfattandet

- Genom att utvidga koordineringen av de grundläggande och mänskliga rättigheterna samt de strukturer dessa kräver till att gälla också regional- och lokalplanet är det möjligt att främja regional- och lokalförvaltningens åtagande att tillgodose de grundläggande och mänskliga rättigheterna.
- Lagberedningens kunskapsbas stärks genom att kartlägga forskningsbehoven inom området för de grundläggande och mänskliga rättigheterna och finansiera forskningen med statsrådets forskningsmedel.
- Kunskapsbasen stärks också genom att utveckla dialogen och utöka möjligheten för olika befolkningsgrupper att delta som stöd för beslutsfattandet.
- Lagberedarnas kunskap om grundläggande och mänskliga rättigheter stärks med utbildning.

- Förhandsbedömningen av de konsekvenser som lagstiftningen, olika myndighetsprojekt samt uppskattningarna av inkomster och utgifter för stats- och kommunbudgetarna har för de grundläggande och mänskliga rättigheterna effektiveras och uppmärksamhet fästs speciellt vid anhopningen av negativa konsekvenser.
- Rådet för bedömning av lagstiftningen fäster i sin verksamhet större uppmärksamhet än tidigare vid frågor som gäller de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

Främjande, uppföljning och övervakning av de grundläggande och mänskliga rättigheterna

- Mera fostran och utbildning om grundläggande och mänskliga rättigheter ordnas på alla nivåer inom förvaltningen.
- Lättillgänglig information om grundläggande och mänskliga rättigheter tas fram och publiceras på olika språk och anpassas för olika kommunikationsmedel och -sätt.
- Resurserna och behörigheterna för aktörer som främjar, följer upp och övervakar de grundläggande och mänskliga rättigheterna granskas och aktörernas verksamhetsförutsättningar stärks.

Jämlikhet, olikhet, ojämställdhet och delaktighet

- Diskrimineringsombudsmannens behörigheter utvidgas till att omfatta diskrimineringsfall i arbetslivet. Dessutom effektivteras förebyggandet av diskriminering i arbetslivet och utbildningen.
- Nya metoder tas fram för att bekämpa hatbrott baserade på antisemitism och islamofobi och de förslag som statsrådets arbetsgrupp för hatretorik har lagt fram genomförs i bred skala.
- Åtgärder för att förbättra det allmänna språkklimatet vidtas och minoriteternas och minoritetsspråkens synlighet i samhället stärks. Speciell uppmärksamhet bör fästas vid det svenska språkets ställning som nationalspråk.
- Alla garanteras en tillräcklig utkomstnivå genom att nivån på grundskyddet höjs.
- Fattigdomen bland barnfamiljer reduceras bland annat genom att kritiskt granska de ackumulerade effekterna av nedskärningarna i social- och arbetslöshetsunderstödet för barnfamiljer samt genom att ta fram korrigeringsåtgärder.
- Omedelbara åtgärder vidtas för att säkra att personalen är tillräckligt stor och håller god kvalitet.
- Tillsynen över barnskyddet utvecklas från att vara reaktiv mot att bli mera förutseende och förebyggande.
- Barn och unga i hela landet garanteras tillräckliga mentalvårdstjänster (också när det gäller förebyggande åtgärder).Handledningen av unga som löper risk att marginaliseras främjas, så att de utnyttjar den service som finns att tillgå.
- Jämlik tillgång till tjänster för medborgarna speciellt på glesbygden främjas.
- Tillgodoseendet av språkliga rättigheter och möjligheten att använda sitt eget språk i samband med social- och hälsovårdsreformen tryggas. Speciell uppmärksamhet bör fästas vid det svenska språkets ställning som nationalspråk.
- Tjänsterna för personer som utsatts för våld i nära relationer utvecklas och tillräcklig specialkompetens garanteras i olika delar av Finland.
- Ingripandet i våld mot kvinnor sker också lagstiftningsvägen bland annat så att lagstiftningen som gäller sexualbrott reformeras.
- Samernas självbestämmanderätt och reella möjligheter att påverka beslutsfattandet förbättras så att principen om fritt informerat förhandssamtycke respekteras.
- Möjligheterna för olika grupper att bevara sitt språk och sin kultur effektivteras och uppföljningen av att teckenspråklagen iakttas utvecklas.
- Samhällets processer för deltagande och verksamhetskulturer med utrymme för inflytande stärks.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

- De ackumulerade effekterna av klientavgifter och självriskandelar för personer med funktionsnedsättning utreds med avseende på dessa personers socioekonomiska ställning. De negativa effekterna av avgifterna och självriskandelarna minskas.
- Utbildningsnivån och möjligheterna att delta i arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning förbättras med olika metoder.
- Tillgänglighet och tillgång främjas i bred skala på alla delområden i samhället.
- Den europeiska tillgänglighetslagstiftningen stöds med större ambition än för närvarande.
- Nya verksamhetsformer utvecklas, som gör det möjligt att på ett heltäckande sätt involvera personer med funktionsnedsättning, även barn, i samhällsdiskussionen och det samhälleliga beslutsfattandet.
- Partsställningen för personer med funktionshinder stärks med avseende på tjänster för funktionshindrade, inklusive marknadsbaserade tjänster.

Äldre personers rättigheter

- Äldre personers rätt till ett värdigt liv och jämlika tjänster tryggas.
- Främjandet av äldre personers rättigheter och övervakningen av att de tillgodoses stärks fortsättningsvis.
- Finansieringen som har beviljats riksdagens justitieombudsman och Människorättscentret för övervakningen och främjandet av äldres rättigheter tryggas också i fortsättningen.

Framtidens teman - här redan idag

- Tillgängligheten, tillgången och jämlikheten beaktas med större effektivitet i digitaliseringsprojekten.
- I samband med digitaliseringen, liksom också när ny teknik tas i bruk och utnyttjas, tryggas informationssäkerheten, dataskyddet och skyddet för privatlivet.
- Medietolkningen och källkritiken utvecklas och mera utbildning i anknytning till dem ordnas.

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

00102 Eduskunta, Helsinki
www.ihmisoikeuskeskus.fi

00102 Riksdagen, Helsingfors
www.manniskorattscentret.fi